

Acteurs over de theaters waarin ze het liefst spelen

Zo dicht mogelijk op het publiek

Acteurs bespelen de theaters maar worden over het ontwerp ervan vreemd genoeg zelden gehoord. Op uitnodiging van Theateradvies konden ze hun mening erover geven. 'Donkere stoelen zijn prettiger dan gele.' | DOOR: COEN JONGSMA |

Bij nieuwbouw of renovatie van een theater gaan architecten, directies, eigenaren, aannemers en technici met elkaar in gesprek. Van het nieuwe theater wordt veel verwacht; het gebouw moet er van binnen en van buiten geweldig uitzien, aantrekkelijk zijn voor een breed publiek, grote horeca-opbrengsten genereren, veel extra mogelijkheden bieden voor zakelijke verhuur, en aan vele randvoorwaarden voldoen op het gebied van veiligheid, arbeidsomstandigheden, toneeltechniek, welstand, publieksstromen en logistiek.

Bij deze gesprekken zitten zelden de mensen die er gaan optreden aan tafel. Eigenlijk vreemd. Want is een goed theater niet juist een theater waar artiesten graag spelen? En als je het ze vraagt, wat zouden ze dan antwoorden? Bureau Theateradvies besloot het niet bij deze overdenking te houden en nodigde een groot aantal acteurs, musici en dansers uit om op een maandagochtend in maart naar het Bimhuis in Amsterdam te komen om te praten

Onbegrijpelijk dat trekkenwandchangements in elk theater opnieuw moeten worden geprogrammeerd!

over de gebouwen waarin ze hun werk doen. Zouden spelers inzichten kunnen verschaffen die door de bouwers over het hoofd worden gezien?

Gerbrand Borgdorff, directeur van Theateradvies: 'Een typisch voorbeeld dat we ooit meemaakten was het voorstel van een theaterdirectie om de bemande artiestenfoyer te laten vervallen. Dat kon wel goedkoper, met een koffieautomaat. Dan moeten wij uitleggen hoe belangrijk het is om artiesten goed te ontvangen. Soms hebben ze er een reis van drie uur op zitten, en er wordt van ze verwacht dat ze een topprestatie neerzetten.' ▶

De ideale vorm

Caroline Noteboom, als architect in dienst bij Theateradvies, verzorgde als start voor het gesprek een korte inleiding waarin ze inging op de vraag hoe je gastvrijheid in het ontwerp van een gebouw kunt verwerken. Ze stelde dat een theater een plek is die mensen zo snel mogelijk als een soort thuis moesten beschouwen. Een foto van een kleedkamer van het onlangs opgeleverde Doornroosje in Nijmegen illustreerde hoe letterlijk dat genomen kan worden. Een van de kleedkamers is ingericht als kopie van een huiskamer van een werkelijk bestaande Nijmeegse familie. 'Als artiest ben je dan bijna echt op bezoek

bij iemand in de stad.' Zo letterlijk hoeft het niet, maar een persoonlijke warme aankleding van de voorzieningen voor bespelers kan veel uitmaken. Een tweede punt betrof de ontmoeting tussen publiek en spelers, de kern van het theater. Noteboom besprak de ideeën over het ideale theater van Onno Greiner (1924-2010). Deze theaterarchitect stelde dat een goede theaterzaal eivormig is. Het is de vorm die het meest het contact tussen publiek en spelers bevordert. Deze eivorm vind je terug in de plattegrond en het zijzicht van zaal en toneel. In ongeveer driekwart deel van het ei zit het publiek, dat de artiest als het ware omarmt. Het overige

gedeelte wordt in beslag genomen door de artiest. In de eivorm zit iedereen dicht bij de artiest, en het publiek heeft zicht op elkaar. Voor een nieuw te bouwen theater is de eivorm een goede leidraad voor vorm en volumes van zaal en toneel.

Print op deur van kleedkamer in poppodium Doornroosje | © GERARD VERSCHOOTEN

‘De spelers willen het publiek zo dichtbij mogelijk hebben’ | FOTO: © JAN SCHEERDER |

‘Als theateradviseur willen we ervoor zorgen dat het gebouw goed zal functioneren als theater’, stelt Borgdorff. ‘Wij letten in het bijzonder op de bespelers. We stellen allerlei eisen namens hen. En door de bespelers aan het woord te laten kunnen we die eisen met iets mee gezag stellen.’

Er kwamen veel enthousiaste reacties op de uitnodiging, vaak meteen al met lange opsommingen van de dingen die theaters tot fijne theaters maken en nog langere lijsten met ergernissen. ‘We concludeerden dat het onderwerp erg leeft’, zegt Borgdorff. Helaas schreven de meeste spelers ook dat ze uitgerekend deze maandag verhinderd waren.’

Ranzigheid

Op een maandagmorgen in maart melden zich wel Carine Crutzen en Vincent Croiset. Vanwege deze kwalitatief hoogwaardige, maar kwantitatief matige opkomst werd ter plekke besloten om dit gesprek te gebruiken als uitgangspunt voor een vragenlijst die naar meer spelers zou worden gestuurd. Annette Embrechts, toneel- en dansrecensent van de Volkskrant, leidde het gesprek. Ze had het plan om op basis van de uitkomsten van dit onderzoek de drie meest geliefde theaters en de drie minst geliefde in de krant te zetten. Als een jaarlijkse verkiezing, die stimulerend zou moeten werken voor theaterdirecties. Deze ochtend werd gebruikt om gedetailleerd naar een dag van een reizend acteur te kijken. Naar alles wat er gebeurt tussen de aankomst bij het theater tot aan het vertrek naar huis of het volgende theater.

Carine Crutzen had juist in het weekend een twitterbericht ver-

zonden over de ranzigheid die ze in de artiestenfoyer in een theater in Zeist aantrof. ‘Claudia de Breij verstuurde meteen een retweet, dat het in Assen juist zo prima voor elkaar was. Dat bericht werd direct geretweet door het theater in Assen, op mijn tweet over Zeist kwam pas veel later een reactie. Ik houd er niet van om te klagen, maar ik deed dat echt om iets aan de kaak te stellen.’ Acteur Vincent Croiset bemoeit zich graag met alles om het spelen heen en is lid van de vereniging van acteursbelangen ACT. Hij is blij met de mogelijkheid om mee te kunnen praten over de inrichting van theaters en verbaast zich erover dat de VSCD deze gesprekken niet voert. ‘Onbegrijpelijk is het dat trekkenwand- en changementen in elk theater opnieuw moeten worden geprogrammeerd! Waarom is er nooit afgesproken dat dat overal op dezelfde manier werkt?’

In het gesprek, dat meer dan drie uur duurde, werd een hele tourdag tot in detail besproken. Te beginnen met het parkeren in of bij het theater, het vinden van de artiesteningang, het betreden van het gebouw en alle ruimtes, voorzieningen en mensen. Een lange lijst volgde: magnetronaansluitingen, ramen in kleedkamers, hoogte en diepte van de kaptafels, de spiegelverlichting, kluisjes, het sanitair, de weg naar het toneel. Ergernissen als rammelende deksels van kabelgoten in de vloer, manteaus waar je je hoofd aan stoot, hoe je van het podium in de zaal komt. Maar ook de omgang met het personeel, de zaalindeling, de klank en de akoestiek, de techniek in de zaal. Hoe vervelend het is om jezelf weerspiegeld te zien in de ruiten van de regiecabine. De foyers na de voorstelling en ten slotte: het uitzwaaien.

Even mopperen

Een gewone werkdag? 'Je hebt alleen het adres van de hoofdingang, maar die ligt in een winkelcentrum en is per auto onbereikbaar. Bij het theater zijn geen parkeerplaatsen voor de spelers, dus je moet een parkeergarage in. En als je de artiesteningang hebt gevonden, kom je er niet in omdat de kantoren dicht zijn en de techniek aan het eten is. Als je binnen bent, moet je het zelf uitzoeken. Ondrinkbare koffie uit een automaat. Onvindbare kleedkamers in de kelder of op twee hoog. Zonder raam, wastafel of normale spiegelverlichting. Soms ga je naar huis zonder iemand van het theater gesproken te hebben, maar moet je voor vertrek nog wel even wat drankjes afrekenen en een uitrijkaart voor de parkeergarage kopen voor 25 euro.'

Schokkende nieuwe inzichten kwamen er misschien niet onmiddellijk mee aan het licht, maar het perspectief van de artiest kwam ermee tot leven. Bekende opvattingen werden bekrachtigd door de praktijk en sommige kleine details bleken belangrijker dan gedacht.

Brief

Om de steekproef uit te breiden over een grotere groep bespelers verstuurde bureau Theateradvies daags na de bijeenkomst in het Bimhuis een brief naar een grote hoeveelheid artiesten, toneelspelers, musici, cabaretiers en dansers met het verzoek om in gedachten ook deze route door een dag in een theater af te leggen en alle zaken te noteren die een theater een goed of een slecht theater maken. Er kwam een twintigtal brieven terug. Daaruit kwamen sommige dingen redelijk consequent naar voren, die strookten met het gesprek in het Bimhuis.

Interessant voor de adviseurs is natuurlijk de vraag welke bouwkundige en fysieke zaken voor de spelers het meest bijdragen aan hun glorie op het toneel. In het algemeen kun je stellen dat acteurs graag merken dat ze welkom zijn, en dat willen ze merken aan de manier waarop ze behandeld worden, en aan de voorzieningen die hen ter beschikking staan.

Ook bewegwijzering in en om het gebouw wordt door spelers heel belangrijk gevonden. Het is vaak niet makkelijk om je backstage goed te oriënteren. De weg naar het toneel is soms nauwelijks te vinden. Sanitaire voorzieningen hebben spelers graag in de kleedkamers. Een toilet in de buurt van het toneel wordt evenzeer hoog gewaardeerd. Kaptafels mogen niet te diep zijn, boven een wastafel graag een spiegel. En als ze het dan toch mogen zeggen: hoe kleiner de afstand tussen kleedkamers en toneel is, hoe prettiger. Eenmaal op het toneel willen ze het publiek zo dichtbij mogelijk hebben. Grachten, sloten, greppels tussen toneel en zaal mogen van de meeste spelers worden gedempt. De afstand van koperen kees tot rij 1 lekker kort. Om dezelfde reden worden hele diepe zalen, 'waar je het gevoel hebt dat je de mensen achterin niet kunt bereiken', laag gewaardeerd. En een groot hoogteverschil tussen zaal en balkon is al evenmin fijn, omdat je dan moet kiezen of je je tot de mensen boven richt, of de mensen beneden. Crutzen en Croiset waren zich ervan bewust dat een musical of

opera mogelijk beter tot zijn recht komt in de lijst met een ruim voortoneel, maar ze vonden het jammer dat de ruimte van het voortoneel slecht te belichten is en daardoor vaak onbruikbaar als speelvlak.

Iedereen speelt het liefst voor een uitverkocht huis, dat zal de architect meestal ook voor ogen staan bij het ontwerpen. Maar in de werkelijkheid zijn zalen niet altijd uitverkocht. En juist bij een half bezette zaal wordt het belangrijk de intimiteit te behouden. Allereerst door het publiek bij elkaar te plaatsen, of de zaal op een smaakvolle wijze kleiner te maken met een doek of gordijn. 'En daarom zijn donkere kleuren voor stoelen ook prettiger. Bij gele stoelen bijvoorbeeld zie je vooral de lege stoelen.'

Beleving

Wat zich mogelijk buiten het zicht van adviseurs en architecten afspeelt is de beleving van het magische theatergevoel. Oude (eivormige) zalen werden op voorhand al hoger gewaardeerd, posters op de gangen van stukken van vijftig jaar geleden dragen ook bij aan een goede theatersfeer. Boudewijn de Groot vraagt in zijn reactie om een lampje dat brandt op het moment dat het zaallicht uit is. Dat zou ook goed zijn om ervoor te zorgen dat iedereen weet dat de voorstelling aan de gang is en dat stilte daarom gepast is. Afgezien van de inzichten die uit de gesprekken en de brieven naar voren komen over bouw en inrichting van een theater is er nog een aantal bescheiden wensen te noemen. De aanwezigheid van een slaapbank in de kleedkamer wordt door vrijwel alle artiesten als noodzakelijke voorziening gezien, evenals een haakje in de wc-deur om een kostuum op te hangen. Een kijkgaatje om naar het publiek te kijken tijdens de inloop wordt als prettige luxe ervaren. Grote bouwkundige nadelen kunnen worden opgevangen met gastvrijheid.

Bij het onderzoek naar de top drie van de prettigste en onprettigste theaters van het land komen heel veel variabelen bij elkaar

Juist bij een half bezette zaal wordt het belangrijk de intimiteit te behouden

in een compact oordeel. Het is aan de Volkskrant om hem te publiceren. Maar de top drie bestaat uit theaters die als gebouw goed in elkaar zitten, waar het personeel prettig werkt en van theater houdt. Waar de artiest zich welkom voelt. Meestal gaat dat automatisch samen met volle zalen en enthousiast publiek.

In een goed theater zijn de artiesten net zo welkom als het publiek, en ze merken dat van elkaar. Bij de bouw of verbouw van een theater kan in enige mate speelplezier en gastvrijheid ook worden ingebouwd. 'Gastvrijheid heeft te maken met de manier waarop je mensen ontvangt, maar ook met welke middelen', zegt Louis Janssen, de andere directeur van Theateradvies. 'Een theater heeft twee voordeuren. Een voor het publiek en een voor de mensen die er werken. En door dat zo te stellen komt er vaak een ingang waardoor de spelers op een prettige manier het theater binnenkomen.' ◀